Een Steen in je Hoofd

Unieke brievenvondst brengt hoofdzuster uit Vestdijks *De laatste kans* tot leven

In het nieuwe boek *Een Steen in je Hoofd* (najaar 2026) van auteur Hans van Houdt vormen 165 onlangs teruggevonden brieven de basis van het aangrijpende levensverhaal van Bertha van Houdt. Wanneer zij in 1936 langdurig wordt opgenomen in de neurologische kliniek van het Amsterdamse Wilhelmina Gasthuis, belandt zij midden in het decor van Simon Vestdijks beroemde roman *De laatste kans*. Door haar persoonlijke verslagen krijgt de vrouw achter een van de personages uit het boek — hoofdzuster Zijlstra — voor het eerst een echt, menselijk gezicht.

In *De laatste kans* (1960), het slotdeel van de Anton Wachter-cyclus, loopt de onzekere Anton coassistentschap op de afdeling neurologie van de onverbiddelijke professor Kuiper en zijn assistent Warmond. Daar raakt hij in de ban van de strenge, maar intrigerende hoofdzuster Zijlstra, met haar grote, warme gezicht, blonde krullen en ‘dolle ogen’. Wanneer Anton haar onbeholpen zijn liefde verklaart en haar mee uit vraagt, wijst zij hem resoluut af; haar positie laat geen toenadering toe.

Zoals Vestdijks eigen *Aantekenschrift* onthult, is deze roman een directe afspiegeling van zijn eigen coassistentschap in het Wilhelmina Gasthuis in 1926. De vermaarde neuroloog Bernard Brouwer stond model voor Kuiper, dokter Biemond voor Warmond en hoofdzuster Dijkstra voor zuster Zijlstra. Net als zijn literaire alter ego verklaarde de jonge medicus Vestdijk haar destijds de liefde en ving hij keihard bot. Deze amoureuze misrekening liet zulke diepe sporen na dat hij haar decennialang later vereeuwigde als een onbuigzame, onbereikbare vrouw.
Na verschijning van de roman in 1960 klom dokter Erik Lopes Cardozo (die tijdens Bertha’s eerste opname in 1936 assistent was van Brouwer en Biemond) al in de pen om de eer van zijn inmiddels overleden leermeester Brouwer te verdedigen tegen Vestdijks ironische weergave. Over hoofdzuster Dijkstra bleef het echter stil. Door een gebrek aan andere bronnen bleef zij decennialang gevangen in het kille, ongenaakbare beeld dat haar afgewezen aanbidder van haar had geschetst.

Een veilige haven vol warmte
De onlangs ontdekte brieven van patiënte Bertha van Houdt aan haar ouders in het Zeeuwse Scherpenisse werpen een totaal ander, warm licht op hoofdzuster Dijkstra. Hoewel Bertha haar niet uitgebreid beschrijft, komt Dijkstra tientallen keren voorbij als een standvastige vrouw met een groot hart. Voor Bertha, die ver van huis een zware hersenoperatie moest ondergaan, was zij de veilige haven in het verre Amsterdam.
Uit de brieven blijkt dat Dijkstra dagelijks telefonisch contact onderhield met Bertha’s ouders, bloemen bracht en haar verplaatste op de zaal toen zij last had van een medepatiënt. Bovendien toonde de hoofdzuster zich opvallend onafhankelijk tegenover de medische staf: achter de schermen deelde ze haar eigen kritische mening over de lange wachttijd en liet ze doorschemeren wat de gevreesde chirurg

Ignaz Oljenick over haar huisarts zei. Tegelijkertijd toonde zij zich oprecht verrukt wanneer een ingreep slaagde.

Menselijk gezicht
Terwijl Bertha doodsbang was voor Oljenick — die zij in haar brieven een ‘tiran’ noemde — vertrouwde ze zuster Dijkstra blindelings. Ze was er zelfs van overtuigd dat de hoofdzuster de sleutel in handen had om een gevreesde tweede hoofdoperatie te voorkomen.
Zo krijgt Vestdijks onneembare ‘vesting’ tachtig jaar na dato alsnog een menselijk gezicht. Op 9 oktober 1936 schrijft Bertha vol warmte aan haar ouders: *"Je moet de groeten van zuster Dijkstra hebben, ze zijn toch allemaal zo aardig, dat kan ik je dan vertellen."*

Over het boek
- Titel: *Een Steen in je Hoofd*
- Auteur: Hans van Houdt
- Verschijningsdatum: Najaar 2026
- Uitgeverij: eigen beheer
- ISBN 978-94-6561-036-8 Prijs: € 22,50
- Te bestellen bij Heemkundekring Stad en Lande van Tholen